

Informačné vzdelávanie ako obraz nových úloh akademickej knižnice

Informačné vzdelávanie, ktoré realizujú akademické knižnice, má množstvo foriem a podôb. V súvislosti s bibliografickou registráciou publikačnej činnosti zamestnancov slovenských vysokých škôl získali knihovníci akademických knižníc dobrý prehľad o publikačnom a citačnom správaní vedcov, ako aj o nástrojoch hodnotenia kvality vedeckých publikácií. Ako dokazujú skúsenosti Slovenskej poľnohospodárskej knižnice v Nitre, akademickej knižnice Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, získané znalosti a zručnosti môžu byť zaujímavé pre akademickú komunitu. Na požiadanie jednotlivých fakúlt, katedier alebo výskumných kolektívov univerzity knižnica poskytuje prednášky zamerané na problematiku kvality vedeckého publikovania, hodnotenia vedeckých časopisov, možnosti využitia scientometrických databáz a podobne. Problematika hodnotenia publikačnej činnosti na akademickej pôde má potenciál aj z hľadiska rozšírenia služieb akademických knižníc o bibliometrické analýzy.

O informačnom vzdelávaní v akademických knižniciach sa publikuje veľa, až sa chvíľami zdá, že už takmer nie je čo nové povedať.

Informačné vzdelávanie v knižniciach robíme, aj keď nie sme naň dostatočne personálne vybavení. Robíme ho, hoci nie vždy nachádzame podporu manažmentov univerzít. Robíme ho často z vlastnej iniciatívy, ale aj z iniciatívy tých pedagógov, ktorí si jeho význam uvedomujú. Niekedy sme s odzvou zo strany študentov nespokojní, inokedy príjemne prekvapení. Je to fenomén, ktorého kvalitu ovplyvňuje príliš veľa faktorov, o. i. aj naše vlastné postoje a očakávania. Informačné vzdelávanie je ťažká práca, ktorá často nastavuje zrkadlo chýbám či nedokonalostiam v knižničnej práci, pretože práve pri prezentácii katalógov, databáz a služieb študentom si uvedomíme, že nie všetko je také jednoduché a logické, ako by sme chceli alebo ako by naši používatelia očakávali.

Na aktivity Slovenskej poľnohospodárskej knižnice pri SPU v Nitre (SIPK) v oblasti informačného vzdelávania sa vzťahujú uvedené charakteristiky v plnej miere. Informačné vzdelávanie poskytuje všetkým typom študentov Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre (SPU) – študentom bakalárskeho, magisterského, doktorandského štúdia, prevažne v dennej forme, v menšej miere aj v externej forme, od roku 2013 dokonca aj študentom MBA (Master of Business Administration), ktorých výučba sa realizuje v angličtine. Napriek tomu ho v žiadnom prípade nemožno nazvať systematickým. Odhadujeme, že s určitou formou informačného vzdelávania sa počas štúdia na SPU stretne približne 80 % študentov denného štúdia, ale iba 10 % študentov externého štúdia. Relatívne vysoké percento účasti študentov denného štúdia na informačnom vzdelávaní však v praxi znamená, že 5 zo 6 fakúlt zaradilo do úvodných prednášok pre študentov prvých ročníkov aj informáciu o knižnici a jej službách. Ďalšieho stupňa informačného vzdelávania sa zúčastňuje na SPU približne 50 % študentov denného štúdia (3 zo 6 fakúlt prizývajú knihovníkov na špecializované semináre zamerané na prípravu záverečných prác).

V porovnaní s minulosťou možno hovoriť o výraznom náraste informačného vzdelávania na SPU v Nitre, pričom ostatných desať rokov znamenalo nielen kvantitatívny nárast, ale aj ná-

rast šírky tematického záberu. Od pôvodnej témy informačného vzdelávania, ktorou boli knižničné služby, sme sa posunuli k témam vyhľadávania, využívania a spracovania informácií, ktoré sa neskôr doplnili o témy citovania, základov autorského práva, elektronického publikovania a pod.

Základná ponuka prednášok a seminárov knižnice pre študentov bakalárskeho a magisterského štúdia je v súčasnosti takáto:

- Knižnica a jej služby, práca s online katalógom a databázami;
- Vyhľadávanie a spracovanie informácií;
- Ako správne citovať;
- Autorské právo a záverečné práce.

Pre študentov doktorandského štúdia sa postupne ponuka obohatila o témy:

- Publikovanie, publikačný proces, Open Access publikovanie;
- Evidencia publikačnej činnosti;
- Spracovanie publikačných výstupov (spracovanie dát, schémy, grafy; šablóny, online publikovanie).

Zaradenie problematiky publikovania, publikačných stratégií a evidencie publikačnej činnosti do vzdelávania študentov doktorandského štúdia prirodzene vyplynulo z požiadaviek, ktoré sa na študentov doktorandského štúdia kladú. To, že sprostredkovanie základných informácií v tejto oblasti zabezpečuje knižnica, je dôsledkom vývoja a odrazom nových úloh a funkcií, ktoré sú kladené na akademické knižnice.

Hoci prvá smernica o bibliografickej registrácii a kategorizácii publikačnej činnosti vstúpila do platnosti v roku 2006, malo bibliografické spracovanie publikačných výstupov zamestnancov na mnohých vysokých školách dlhoročnú tradíciu. Vďaka práci s publikáciami (neskôr aj s ohlasmí) knihovníci dôkladne spoznávali a spoznávajú publikačnú a citačnú prax v oblasti svojho pôsobenia. Prístup k scientometrickým databázam (najskôr Web of Science, neskôr Scopus, Journal Citation Reports) a práca s nimi prispeli k rozšíreniu poznatkov knihovníkov o vedeckom publikovaní do takej miery, že sa mohli stať autoritami v oblasti kvantitatívnych nástrojov hodnotenia kvality publikovania.

V podmienkach SPU v Nitre sa to prejavuje napr. aj tak, že knihovníci vzdelávajú okrem študentov aj zamestnancov univerzity. Ročne knižnica na požiadanie jednotlivých fakúlt, katedier alebo výskumných kolektívov poskytne približne desiatku prednášok zameraných na problematiku kvality vedeckého publikovania, hodnotenia vedeckých časopisov, možnosti využitia scientometrických databáz a pod.

Napriek tomu, že databáza publikačnej činnosti a ohlasov zamestnancov SPU a scientometrické databázy Web of Knowledge a Scopus sú dostupné všetkým zamestnancom univerzity, patria medzi časté úlohy SIPK rôzne analýzy vývoja v oblasti publikovania, citovania, sledovanie trendov v publikovaní, porovnávanie kvantitatívnych ukazovateľov a pod. V ostatnom období pribudlo aj spracovanie signálnych údajov pre blížiace sa akreditácie. Nie sú to bibliometrické analýzy v pravom zmysle slova, ale majú k nim veľmi blízko.

Ide o činnosti mimoriadne náročné na čas (aj preto, že knižnica nemá ešte dostatočne prepracované metódy a nástroje), pričom nie vždy poskytujú taký obraz, aký by ich zadávatelia chceli vidieť.

Bibliometrické služby možno chápať ako potenciálne významnú oblasť pôsobnosti akademických knižníc práve preto, že bibliometrické metódy sa začali vo vyššej miere využívať ako kvantitatívne ukazovatele akademickkej produktivity a kvality. Nachádzame o tom dôkazy v akademických knižniciach o. i. aj v Holandsku, Nemecku, Dánsku, kde sa vytvorili pracovné pozície „bibliometrician“. Ak by sa nám na Slovensku podarilo vytvoriť takúto pozíciu, možno by sme ju nazvali knihovník – špecialista na bibliometriu.

Skúsenosti z týchto zahraničných knižníc poukazujú, že bibliometrické služby pre akademickú sféru a výskum sú žiadané, pre knižnice znamenajú významné posilnenie ich pozícií, ale majú aj svoje úskalía. Na jedno takéto úskalíe poukazuje výskum Åströma a Hanssona (2012) – pri poskytovaní bibliometrických analýz môže byť knižnica spájaná so „zlými“ výsledkami inštitúcie či výskumného kolektívu. Ďalším úskalím môže byť nedostatočná pripravenosť knihovníkov. Aj

keď majú nesporne k bibliometrii veľmi blízko, možno bližšie ako predstavitelia ktorejkoľvek inej profesie, chýba dôkladná znalosť bibliometrických metód a postupov. Táto oblasť je teda potenciálnym priestorom na vzdelávanie knihovníkov.

Použitá literatúra

HANSSON, J. a K. JOHANNESSON. *Librarians' Views of Academic Library Support for Scholarly Publishing: An Everyday Perspective*. The Journal of Academic Librarianship (2013). Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1016/j.aca-lib.2013.02.002>

ÅSTRÖM, F. a J. HANSSON, 2012. *How implementation of bibliometric practice affects the role of academic libraries*. Journal of Librarianship and Information Science. [Published online before print September 13, 2012]. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1177/0961000612456867>

Beáta Bellérová

Beata.Bellerova@uniag.sk